

آثار و آداب نماز

آثار و آداب نماز

چکیده :

مقاله ای که در پیش روی دارید به بررسی آثار و برکات نماز و آداب کمال آن پرداخته است.

در این نوشتار، آثاری چون تأثیر مثبت نماز بر روح آدمی، قدرت نماز در ایجاد تقرب به خدا، توان نماز در بازداشت انسان از گناه و اثر نماز در انگیزش نظم در امور مورد بررسی قرار گرفته است.

آداب و ضوابط افزایش کمال نماز چون وقت نماز و خشوع در آن از دیگر مباحثی است که در پایان این مقوله به آن پرداخته شده است.

شرایط کمال نماز

مسلمان هنگامی که اعتقادات اصولی را پذیرفت و مبدأ و معاد را شناخت، باید در مسیر طاعت و عبادت حق جل و علی قرار گیرد و التزام عملی به فروع دین یابد.

یکی از فروع دین که اهمیت بسیار زیادی برای آن عنوان شده، نماز است که در اوقات مخصوصی انجام می‌گیرد و دارای هیئات مختلفی متناسب با هیئتهای همه

موجودات عالم می‌باشد. نمازگزار گاه چون پرندگان، بال خویش را برای تکبیرة الاحرام می‌گشاید و خدای متعال را غیر قابل توصیف و غیر قابل قیاس با چیزی می‌شمارد،

سپس چون کوههای استوار و درختان سر به فلک کشیده آیاتی از قرآن مبین را تلاوت می‌نماید. و در پی آن در مقابل قدرت لایتناهی تعظیم نموده و کمر خم کرده و هیئت

بهائم که آنها نیز دسته‌ای از مخلوقات ربّ جلیلند، به خود می‌گیرد و بعد از آن آخرین مرتبه خضوع را به انجام می‌رساند و بهترین عضو بدن یعنی سر «پیشانی» را بر پایینترین

مخلوق الهی یعنی خاک، گذاشته و ضمن اعلام اینکه از خاک آفریده شده‌ام و به او باز می‌گردم، هیئت خزندگان نیز به خود می‌گیرد. و سپس می‌نشیند و عبادت زمین گسترده

و آب که مایه حیات است، به جای آورده و خود را آماده انجام تکرار این مراحل پنج‌گانه با دوری از غیر خدا و پرهیز از حیات مادی و برای اقامه

شریعت بپا خواسته قرائت قرآن
نماید. آری، انسان با به جای آوردن نماز هیئت تمام
مخلوقات الهی را به خود گرفته و
تسبیح همه آنان را یکجا اتیان می‌کند چه آنان همگی تسبیح
گوی خدای متعالند و با
خدای خویش راز و نیاز و مناجات دارند ولی ما آن ارتباط
را متوجه نشده و آنها را در يك

هیئت خاص و بدون تغییر می‌بینیم.
وَ اِنْ مِنْ شَيْءٍ اِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَلَكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ.^۱
و نیست موجودی مگر اینکه حمد و تسبیح خدای می‌گوید ولی شما تسبیح آنها را نمی‌فهمید.

^۱ - (سوره اسراء، آیه ۴۴).

با تو می‌گویند روزان و
شبان
با جمله نامحرمان ما
ناخوشیم

جمله ذرات عالم در نهان
ما سمیعیم و بصیریم و
خوشیم

فواید نماز

حکمت خداوند اقتضا می‌کند که فرامین او خالی از حکمت نباشد. نماز نیز که از جمله دستورات اوست از این قائده مستثنی نیست و طبعاً حکمت‌هایی دارد که برخی عیان و بسیاری از آنها از ما مخفی است. اینک به بخشی از این حکمتها توجه کنید:

۱- نماز و روان

همان طوری که بدن بدون تغذیه هلاک می‌شود، روح و روان آدمی نیز به طعام خاص خود محتاج است طعام آنان ارتباط با مبدأ خود می‌باشد، روح انسان از خداوند است و بقاء و تکامل وی محتاج به ایجاد ارتباط با اوست... وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي...^۱ و از روح خود در او دمیدم.

بسیاری از روانشناسان بر این عقیده‌اند که عامل تمامی امراض روانی، مرتبط نبودن با مبدأ هستی بخش است. یکی از آنان بعد از تحقیقات بالینی بر بیش از ده هزار مریض افسرده، می‌گوید: «اکنون به خوبی اهمیت اعتقاد دینی را در زندگی انسان درک می‌کنم زیرا بعد از تمامی آزمایشات به این نتیجه دست یافته‌ام که هرکس به دین و اعتقادات دینی گردن بسپارد و با عبادت‌کده‌ای مرتبط باشد از شخصیت و الاتری برخوردار است».

إِنَّ الْإِنْسَانَ خَلِقَ هَلُوعاً... إِلَّا الْمُضْلِينَ.^۲

انسان بی‌طاقت آفریده شده، مگر نمازگزاران.

آلکسیس کارل می‌گوید: «اجتماعی که نیایش را در خود کشته‌اند، معمولاً از فساد و زوال مصون نخواهند بود. ایشان این سخن را هرچند غالبی فرض کرده است اما امروزه نظریه ثابت شده تلقی می‌گردد و آمار بالای جنایت در برخی از کشورها و در میان مللی که اعتقادات دینی ندارند، مؤیدی بر این مطلب می‌باشد.

۲- نماز و تقرّب

^۱- (سوره حجر، آیه ۲۹؛ سوره ص، آیه ۷۲).

^۲- (سوره معارج، آیات ۱۹ و ۲۲).

نماز یعنی فروریختن بت‌های درون، و به سوی خدای یکتا روی آوردن، نمازگزار با تلاوت آیه شریفه: **إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَ إِيَّاكَ نَسْتَعِينُ** از هرآنچه غیر خداست جدا می‌شود و قلب خود را صرفاً حرم خداوند قرار می‌دهد، و از میان آن همه معبود ساختگی به خالق واقعی روی می‌آورد.

قال علي عليه السلام: الصَّلَاةُ قُرْبَانٌ كُلُّ تَقَى^۱.

نماز نزدیک کننده هر انسان با تقوا به خداوند است.

و در مقابل، خدای نایز رحمت و وسیع خود را شامل حال نمازگزار می‌فرماید:

قال علي عليه السلام: إِذَا قَامَ الرَّجُلُ إِلَى الصَّلَاةِ، أَقْبَلَ إِلَيْهِ ابْلِيسُ يَنْظُرُ إِلَيْهِ حَسَدًا لِمَا يَرَى مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ الَّتِي تَغْشَاهُ^۲.

وقتی کسی به نماز می‌ایستد، شیطان با حسادت به وی می‌نگرد، زیرا او را در پوششی از رحمت الهی می‌بیند.

۳ - نماز و گناه

گناه و لغزش روح انسان را متأثر می‌سازد، گنهکار بعد از انجام گناه به وسیله وجدان مورد بازخواست قرار می‌گیرد. نماز در این رابطه دو عمل مهم را انجام می‌دهد. اول آنکه به عنوان يك عامل پیشگیری عمل نموده و مانع ایجاد گناه می‌شود، آیه آغاز بحث به

همین مطلب دلالت داشت. **أَتْلُ مَا أُوْحِيَ إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَأَقِمِ الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى**

عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَ لَذِكْرُ اللَّهِ أَكْبَرُ وَ اللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ^۳. آنچه را از کتاب آسمانی به تو وحی شده تلاوت کن و نماز را بپا دار که نماز آدمی را از زشتیها و گناه باز می‌دارد و یاد خدا

بزرگتر بوده و خدا می‌داند شما چه می‌کنید. نماز با شرایط، چنان روحیه توانمندی به انسان عطا می‌کند که هیچ گاه حاضر نمی‌شود خود را به گناه آلوده کند و از نفس انسانی خود، چیزی بدتر از حیوان بسازد، لذا از همان آغاز چشم از گناه می‌بندد و لذت آن را نادیده می‌گیرد؛ البته اگر القائنات شیطان قوی‌تر باشد و انسان را دچار لغزش نماید، باز هم نماز می‌تواند از تکرار آن معصیت جلوگیری کند.

قیل لرسول الله صلى الله عليه وآله: إِنَّ فُلَانًا يُصَلِّي بِالنَّهَارِ وَيَسْرِقُ بِاللَّيْلِ

^۱ - (بحار الأنوار، ج ۱۰، ص ۹۹).

^۲ - (همان، ج ۸۲، ص ۲۰۷).

^۳ - (سوره عنكبوت، آیه ۴۵)

فقال: إِنَّ صَلَوَتَهُ لَتُزِدِعَهُ.^۱
اصحاب رسول خدا ﷺ و آله به وی عرض کردند که فلان شخص روزها نماز می‌خواند و شبها دزدی
می‌کند. حضرت فرمود:
بالاخره نماز او را از گناهانش باز می‌دارد.
همان حضرت در پاسخ سؤال دیگری به همین مضمون فرمود:

^۱ - (بحار الأنوار، ج ۸۲، ص ۱۹۸).

إِنَّ صَلَوَتَهُ تَنْهَاهُ يَوْمًا مَا .^۱

بالاخره روزی نمازش او را از عمل زشتش باز می‌دارد.

عمل مهم دیگر نماز این است که افسردگیها و یأس و نا امیدیهای حاصله بعد از گناه که ممکن است عواقب زیانباری به دنبال داشته باشند می‌زداید و افقی وسیع از رحمت الهی را در مقابل انسان عاصی قرار می‌دهد. قرآن کریم در این باره می‌فرماید:

وَأَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفَيْ الذَّهْرِ وَزُدْهَا مِنْ الْيَدْلِ إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبُنَ السَّيِّئَاتِ...^۲

در دو طرف روز و اوایل شب نماز را به پای دار زیرا که حسنات، سیئات را محو می‌کنند.

و نیز حضرت امیر علیه السلام در تفسیر این آیه شریفه می‌فرماید:

الصَّلَوَاتُ الْخَمْسُ كَفَّارَةٌ لِمَا بَيْنَهُنَّ مَا اجْتَنَبَ مِنَ الْكَبَائِرِ.^۳

نمازهای پنجگانه کفار گناهانی است که در بین آنها انجام می‌گیرد مادامی که از کبائر اجتناب کنی.

همچنین از حضرت رسول روایات بسیاری رسیده است که به دو نمونه از آنها اشاره

می‌شود.

إِذَا قُمْتَ إِلَى الصَّلَاةِ وَتَوَجَّهْتَ وَقَرَأْتَ أُمَّ الْكِتَابِ وَ مَا تَيْسَّرَ مِنَ السُّورِ، ثُمَّ رَكَعْتَ

فَأَتَمَمْتَ رُكُوعَهَا وَسُجُودَهَا وَتَشَهَّدْتَ وَسَلَّمْتَ، غَفَرَ لَكَ كُلُّ ذَنْبٍ فِيمَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ

الصَّلَوَاتِ الَّتِي قَدَّمْتَهَا إِلَى الصَّلَاةِ الْمُؤَخَّرَةِ.^۴

وقتی نماز بهیاء داشتی و به خدای توجّه نمودی و حمد و سوره خواندی و رکوع و سجود را به جای آوردی و تشهد و سلام

دادی، تمام گناهانی که از نماز قبل تا این نماز مرتکب شدی بخشیده شده است.

... مَنَزَلَةُ الصَّلَوَاتِ الْخَمْسِ لِأُمَّتِي كَنَهْرٍ جَارٍ عَلَى بَابِ أَحَدِكُمْ، فَمَا ظَنُّ أَحَدِكُمْ لَوْ كَانَ فِي

جَسَدِهِ دُرٌّ ثُمَّ اغْتَسَلَ فِي ذَلِكَ النَّهْرِ خَمْسَ مَرَّاتٍ فِي الْيَوْمِ أَكَانَ يَبْقَى فِي جَسَدِهِ دُرٌّ؟

فَكَذَلِكَ وَاللَّهِ الصَّلَوَاتُ الْخَمْسُ لِأُمَّتِي.^۵

جایگاه نمازهای پنجگانه برای امت مانند نهری جاری بر خانه شماست، خیال شما چیست در مورد کسی که پلیدی در

بدن دارد و هر روز پنج بار در این رودخانه خود را شستشو می‌دهد، آیا آن کثافت بر بدن وی باقی خواهد ماند؟ به خدا

سوگند نمازهای پنجگانه برای امت من چنین‌اند.

^۱ - (تفسیر المیزان، ج ۱۶، ص ۱۴۲).

^۲ - سوره هود، آیه ۱۱۴.

^۳ - (بحار الأنوار، ج ۸۲، ص ۲۳۳).

^۴ - (بحار الأنوار، ج ۸، ص ۲۰۷).

^۵ - (همان، ج ۸۲، ص ۲۲۰).

۴ - نماز و نظم

همه نمازهای واجب وقت مشخصی دارند و باید در همان وقت خاص اتیان شوند و در میان آنها، نماز یومیّه و حتی نوافل آن به واسطه مقتضای حال آنها که بایستی در هر روز

پنج بار اقامه شوند، از ضابطه دقیق‌تری برخوردارند. البته هرچند، وقت هر نماز بیشتر از زمان لازمه برای اتیان نماز است ولی در اخبار و روایات زیادی، اول وقت هر نماز، وقت فضیلت آن شمرده شده است و مؤمنین را ترغیب به آوردن نماز در همان وقت می‌کنند، پس هم وقت هر نماز معین است و هم در همان وقت معین و محدود، اقامه نماز در وقتی محدودتر و کوتاه‌تر، مورد تأکید قرار گرفته است. حضرت امیر علیه السلام در یکی از روزهای جنگ صفین، مشغول نبرد بودند و گاه و بیگاه به آسمان می‌نگریستند. ابن عباس از آن حضرت پرسید چرا چنین می‌کند؟ حضرت در

جواب فرمود:
أَنْظُرُ إِلَى الزَّوَالِ حَتَّى نُصَلِّيَ ، ابن عباس گفت آیا اکنون وقت نماز است ما مشغول جهاد و قتال هستیم! امّا حضرت در پاسخ وی فرمودند: **عَلَى مَا نُقَاتِلُهُمْ، إِنَّمَا نُقَاتِلُهُمْ عَلَى الصَّلَاةِ**^۱.

به زوال خورشید می‌نگرم تا نماز بخوانم - برای چه آنان می‌جنگیم جهاد ما برای نماز است. این گونه دقت در وقت شناسی و تنظیم برنامه نماز طبیعتاً در سایر برنامه‌ها هم نقش خود را ایفا می‌کند و تمام برنامه‌های بین نمازها دارای وقت خاص می‌گردند.

آداب نماز

آداب نماز را می‌توان به دو دسته تقسیم نمود: دسته‌ای به صحت نماز مربوط می‌شوند، خلل در این دسته موجب بطلان نماز است. دسته دوم اموری هستند که به قبولی نماز در پیشگاه حق مرتبط می‌شوند، این دسته اصطلاحاً شرایط کمال نماز محسوب می‌گردند.

دسته اول: صحت نماز به چند چیز توقف دارد که از جمله آنها.

الف) رعایت مقدمات نماز از قبیل تحصیل طهارت مکان، لباس، و بدن نمازگزار به یکی از طهارات سه‌گانه.

ب) تحصیل حلیت اموال مورد استفاده در مکان و لباس.

ج) شناخت مسائل ضروری نماز، شرایط آن، صحت قرائت اذکار و اوراد، صحت اتیان

افعال، آشنایی با قواطع و موانع نماز.^۲

دسته دوم: اکمال نماز ویژگی‌های دقیق‌تری دارد و بحث

^۱ - (همان، ج ۸۳، ص ۲۳).

^۲ - تفصیل این بخش از بحث را در رساله‌های مراجع عظام تقلید ببینید.

عمیقتری را می‌طلبید، ما در
این مقوله مختصر به پنج مورد که در اکمال نماز و قبولی
آن دخالت دارند اشاره می‌کنیم.
الف) نماز اوّل وقت

هرچند اقامه نماز در تمام وقت از آغاز تا پایان آن صحیح است، ولی کمال نماز به اقامه نماز در اولین لحظات داخل شدن وقت، بستگی دارد. اخبار و احادیث وارده از معصومین علیهم السلام و نیز سیره آنان در اقامه نماز اول وقت، تأکید گسترده‌ای بر این موضوع دارند. به شیوه برخورد امام حسین علیه السلام و دو نمونه از روایات وارده از امام صادق علیه السلام توجه فرمایید:

ابو ثمامه صیداوی ظهر عاشورا به امام علیه السلام عرض می‌کند وقت نماز شده است، امام در جواب می‌فرمایند:

ذَكَرْتُ الصَّلَاةَ جَعَلَكَ اللَّهُ مِنَ الْمُصَلِّينَ، نَعَمْ هَذَا أَوَّلُ وَقْتِهَا ثُمَّ قَالَ سَلُّوهُمْ أَنْ يَكْفُوا عَنَّا حَتَّى نُصَلِّيَ.^۱

نماز را به یاد آوردی، خداوند تو را از نمازگزاران و ذاکران قرار دهد، بلی اکنون اول وقت آن است از آنان بخواه که از ما

دست بردارند تا نماز بخوانیم.

قال الصادق علیه السلام: لِكُلِّ صَلَاةٍ وَقْتَانِ وَ أَوَّلُ الْوَقْتَيْنِ أَفْضَلُهُمَا وَلَا يَنْبَغِي تَأْخِيرُ ذَلِكَ عَمْدًا.^۲

هر نمازی دو وقت دارد، که برتر آنها اول وقت است و تأخیر عمدی آن شایسته نیست.

این امام همام در تفسیر آیه شریفه: **فَوَيْلٌ لِّلْمُصَلِّينَ * الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ** وای بر نمازگزارانی که در نماز خود سهل‌انگاری می‌کنند. می‌فرماید:

تَأْخِيرُ الصَّلَاةِ عَنْ أَوَّلِ وَقْتِهَا لِغَيْرِ عَذْرِ.^۳

سাহون کسانی هستند که بدون عذر نماز اول وقت را ترک می‌کنند.

ب) خشوع در نماز

یکی دیگر از شرایط کمال نماز خضوع و خشوع در نماز است.

حضرت امیر علیه السلام خطاب به کمیل می‌فرماید:

يَا كَمِيلُ لَيْسَ الشَّانُ أَنْ تُصَلِّيَ وَتُصُومَ وَتَتَصَدَّقَ، إِنَّمَا الشَّانُ أَنْ تُكُونَ الصَّلَاةَ فَعَلْتَ بِقَلْبِ نَقِيٍّ، وَعَمَلٍ عِنْدَ اللَّهِ مَرْضِيٍّ، وَخُشُوعٍ سَوِيٍّ وَابْقَاءٍ لِلْجِدِّ فِيهَا.^۴

ای کمیل مهم این نیست که نماز بخوانی و روزه بگیری و صدقه دهی، بلکه مهم آن است که نماز با قلب پاک و عملی

مورد رضایت خداوند و خشوعی ثابت و جدیتی همیشگی اقامه شود.

^۱- (همان، ج ۴، ص ۲۱).

^۲- (وسائل الشیعة، ج ۳، ص ۸۷).

^۳- (سوره ماعون، آیات ۴ - ۵).

^۴- (تفسیر نورالثقلین، ج ۵، ص ۶۷۷).

^۵- (بحار الأنوار، ج ۷۷، ص ۲۷۰).

از حالات مرحوم سید محمد باقر شفقتی نقل می‌کنند وی «اللَّهُ
اکبر» را در نماز می‌داد،

گفتند آقا مد ندارد، اشتباه است، فرمود: وقتی می‌گویم الله اکبر، از خود بیخود می‌شوم لذا مد آن اختیاری نیست، وی همه نماز را با گریه می‌خواند. در زمینه کیفیت نماز پیامبر خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله از کتاب فلاح السائل استفاده می‌کنیم: **كَانَ النَّبِيُّ صلی‌الله‌علیه‌وآله إِذَا قَامَ إِلَى الصَّلَاةِ يُرَبِّدُ وَجْهَهُ خَوْفًا مِنَ اللَّهِ.**^۱

پیامبر هنگامی که نماز اقامه می‌نمود صورتش از خوف خداوند تغییر می‌کرد و دگرگون می‌شد.

و اینک به نماز حضرت امیر علیه‌السلام بنگر:

قَالَ الصَّادِقُ علیه‌السلام: كَانُ عَلِيٌّ علیه‌السلام إِذَا قَامَ إِلَى الصَّلَاةِ فَقَالَ: وَجْهْتُ وَجْهِي لِذِي قَطْرِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ تَغْيِيرَ لَوْنِهِ حَتَّى يُعْرَفَ ذَلِكَ فِي وَجْهِي.^۲
همواره علی علیه‌السلام وقتی نماز اقامه می‌کرد و این آیه شریفه را تلاوت می‌فرمود: «وَجْهْتُ...»، رنگش تغییر می‌کرد

به طوری که از صورتش نمایان می‌گشت.

عَدَةُ الدَّاعِي در مورد نماز حضرت زهرا علیها‌السلام آورده است:

وَكَانَتْ فَاطِمَةُ علیها‌السلام تَنْهَجُ فِي الصَّلَاةِ مِنْ خَيْفَةِ اللَّهِ تَعَالَى.^۳
همواره حضرت زهرا علیها‌السلام در نماز از خوف خدای متعال می‌لرزید.

البته کسی که در مقابل خدای خویش خاشع شود خداوند هم به سوی او خواهد آمد، نمازگزار در این حالت گویی مستقیماً با خدای خود حرف می‌زند.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی‌الله‌علیه‌وآله: إِذَا قُمْتَ فِي صَلَوَاتِكَ فَاقْبَلْ عَلَيَّ اللَّهُ بِوَجْهِكَ يُقْبَلْ عَلَيْكَ.^۴

وقتی که برای نماز برمی‌خیزی به خدای رو آور، او به تو روی می‌آورد.

ای عزیز نکنند این اخبار و احادیث را بشنویم، بدخوانیم و بدانیم ولی تأثیری بر ما نگذارد؛

باید بدانیم در مقابل چه عظمتی ایستاده‌ایم، و با او چه می‌گوییم و از او چه می‌خواهیم.

جوال^۵ فروشی در حجره کسب خود، بدهکاریها و بستانکاریها را محاسبه می‌نمود، به

یادش رسید که جوالی به کسی داده است ولی هر قدر فکر کرد، نام بدهکار به ذهن وی

خطور نکرد. وقت نماز شد، جوال فروش حجره را به شاگرد سپرد و راهی مسجد گشت،

^۱ - (همان، ج ۸، ص ۲۴۸).

^۲ - سوره انعام، آیه ۷۹.

^۳ - (بحار الأنوار، ج ۸، ص ۳۶۶).

^۴ - (همان، ج ۷، ص ۳۹۹).

^۵ - (همان، ج ۸، ص ۲۲۱).

^۶ - ظرفی از پشم بافته که چیزها در آن کنند فرهنگ فارسی معین، ذیل «جوال».

نماز را خواند و برگشت شاگرد دید ارباب دوان دوان
می‌آید، پرسید چه شده است؟ گفت
نامش را پیدا کردم. شاگرد گفت: ارباب برای نماز رفته
بودی یا بدهکار جوال را پیدا کنی؟
روزی امام سجاد علیه السلام وارد مسجدالنبی شدند، شخصی را
مشاهده فرمود که با عجله تمام

نماز می‌خواند، پس از نماز دست به دعا برداشت و گفت:
اللَّهُمَّ زَوِّجْنِي مِنَ الْخُورِ الْعَيْنِ
 امام او را خواست و فرمود: مگر نمی‌دانی حوریای بهشتی
 مهریه می‌خواهند؟ عرض کرد
 بلی. فرمود: برای مهریه چه امکانی دیده‌ای. عرض کرد
 نمازی که خواندم. امام فرمود: اگر
 زنان جهنم حاضر شوند با این مهریه زن تو شوند ضرر
 کرده‌اند، زنان بهشتی مهریه خوب
 می‌خواهند.

لازم به ذکر است که از نماز آن اندازه که با حضور قلب
 خوانده شده، مورد قبول حق واقع
 می‌شود و بقیه آن برمی‌گردد.
قال رسول الله صلی‌الله‌علیه‌وآله: **إِنَّ مِنَ الصَّلَاةِ لَمَا يُقْبَلُ نَصْفُهَا وَتُلْثُهَا**
وَرُبْعُهَا وَخُمْسُهَا إِلَى الْعَشْرِ، وَإِنْ
مِنْهَا لَمَا يُدَلَّفُ مِمَّا يُدَلَّفُ الثُّوبُ الْخَلْقِ، فَيُضْرَبُ بِهَا وَجْهُ
صَاحِبِهَا، وَإِنَّمَا لَكَ مِنْ صَلَاتِكَ
مَا أَقْبَلْتَ عَلَيْهِ بِقَلْبِكَ.^۱
 گاهی بعضی از نمازها نصف یا ثلث یا ربع یا خمس یا عشر آن قبول می‌شود و برخی از آنها نیز همانند
 لباس کهنه‌ای

پیچیده می‌شود و به صورت صاحبش زده می‌شود، همانا آن
 اندازه از نماز را که با اقبال قلب خوانده‌ای از آن تو
 بوده و
 مالك هستی.

البته دامنه خشوع در نماز گسترده بوده و شاید بتوان این
 نتیجه را از روایت ذیل استنباط
 نمود که کمتر اتفاق می‌افتد نماز دو کس مثل هم باشد و یا
 حتی نمازهای يك شخص به
 يك گونه بوده باشد.

به روایتی دیگر که در آن فاصله بین مراتب نماز
 نمازگزاران بیان شده، توجه کنید:
قال رسول الله صلی‌الله‌علیه‌وآله: **إِنَّ الرَّجُلَيْنِ مِنْ أُمَّتِي يَقُومَانِ فِي الصَّلَاةِ**
وَرُكُوعَهُمَا وَسُجُودَهُمَا وَاحِدٌ
وَأَنْ مَا بَيْنَ صَلَاتَيْهِمَا مِثْلُ مَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ.^۲
 دو نفر از امت من نماز می‌گذارند و رکوع و سجود آنها یکی است، در حالی که بین آندو به اندازه فاصله
 زمین و آسمان،
 فرق است.

این مراتب وسیع در نماز را، حضور قلب و میزان آن ایجاد
 می‌کند، حضور قلب دو انسان
 نمازگزار، به يك اندازه نیست و حتی حضور قلب شخص نماز
 گزار در دو نماز خود
 نمی‌تواند به يك اندازه باشد، زیرا خشوع و حضور تشکیکی
 است و مراتب مختلفه‌ای
 دارد، قوت و ضعف خضوع و خشوع موجب این اختلاف عظیم در

^۱-(بحار الأنوار، ج ۸۴، ص ۲۶۰).

^۲-(همان، ج ۸۴، ص ۲۶۰، روایت ۵۹؛ و نیز ج ۸۲، ص ۳۰۵، روایت ۲ با اختلاف اندک).

نمازها می‌شوند.

ج) نماز جماعت

تأکیدات زیادی که بر اقامه نماز جماعت شده است بر کسی مخفی نیست، در این خصوص برای تکمیل این بحث با توجه به تأثیر نماز جماعت در کمال نماز به ذکر دو

روایت اکتفا می‌کنیم.
قال رسول الله صلی‌الله‌علیه‌وآله: **وَمَنْ مَشَى إِلَى مَسْجِدٍ يَطْلُبُ فِيهِ الْجَمَاعَةَ**
كَانَ لَهُ بِكُلِّ خُطْوَةٍ سَبْعُونَ
أَلْفَ حَسَنَةٍ وَيَرْفَعُ لَهُ مِنَ الدَّرَجَاتِ مِثْلُ ذَلِكَ...^۱
 کسی که برای شرکت در جماعت به سوی مسجد برود، هر قدمی که بر می‌دارد ثواب هفتاد هزار حسنه داشته و به همین

اندازه بر درجات وی افزوده می‌شود.
قال الرضا علیه السلام: **فَضَّلُ الْجَمَاعَةَ عَلَى الْفَرْدِ بِكُلِّ رَكْعَةٍ أَلْفَا**
رَكْعَةٍ.^۲

هر رکعت نماز جماعت، فضیلت دو هزار رکعت نماز فرادا را دارد.
 روزی شخصی نابینا به پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله عرض کرد صدای اذان را می‌شنوم ولی قادر به آمدن به مسجد نیستم. حضرت فرمود: از منزل تا مسجد طناب وصل کن. این کار هر چند واجب نیست و البته ممکن هم نمی‌باشد ولی حکایت از اهمیت فوق العاده نماز جماعت می‌نماید.

د) نوافل

نمازهای نافله نیز در اكمال نماز واجب نقش اساسی ایفا می‌کنند. این نمازها بر طبق برخی اخبار نقصهای نمازهای واجب را از بین می‌برند، به روایتی در این زمینه از امام

رضی علیه السلام اشاره می‌کنیم.
إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ إِذَا فَرَضَ عَلَى النَّاسِ فِي الْيَوْمِ وَاللَّيْلَةِ سَبْعَ
عَشْرَةَ رَكْعَةً مِنْ آتَى بِهَا لَمْ
يَسْأَلْهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَمَّا سَوَّاهَا وَإِذَا أَضَافَ إِلَيْهَا رَسُولُ اللَّهِ
صلی‌الله‌علیه‌وآله **مِثْلَيْهَا لِيُتِمَّ بِالنُّوَافِلِ مَا**
يَقَعُ فِيهَا مِنَ النُّقْصَانِ.^۳

خداوند عز و جل در شبانه روز هفده رکعت نماز را بر مردم واجب نمود، کسی که آنها را اقامه کند، چیزی اضافی از وی

نمی‌خواهند، و پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله دو برابر آن را (۳۴ رکعت) اضافه فرمودند تا بدین وسیله نقصان نمازهای واجب رفع گردد.

ه) تربت

قال الصادق علیه السلام: **إِنَّ السُّجُودَ عَلَى تَرْبَةِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ** علیه السلام ،
يَخْرِقُ الْحُجُبَ السَّبْعَ.^۴
 سجود بر تربت امام حسین علیه السلام حجابهای هفت‌گانه را می‌شکافد.

نماز شب

از نمازهای مستحبی که بسیار بر آن تکیه شده نماز شب است. اهمیت این حسنه بدان

^۱ - (وسائل الشیعة، ج ۵، ص ۳۷۲).

^۲ - همان، ص ۳۷۴.

^۳ - (مستدرک الوسائل، ج ۳، ص ۴۹).

^۴ - (وسائل الشیعة، ج ۳، ص ۶۰۸).

حد است که در روایات به عنوان محک شناسایی شیعیان واقع
بیان شده است.
قال الصادق عليه السلام: **لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يُصَلِّ صَلَاةَ اللَّيْلِ**.^۱

^۱ - (وسائل الشيعة، ج ۵، ص ۲۸۰).

شیعه ما نیست کسی که نماز شب نخواند.

این نماز بر قطب عالم امکان حضرت رسالت صلی الله علیه و آله واجب بود.

وَمِنَ اللَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهِ نَافِلَةً لَكَ عَسَىٰ أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَّحْمُودًا.^۱

پاسی از شب از خواب برخیز، و قرآن و نماز بخوان، این وظیفه‌ای اضافی برتوست، تا پروردگار تو را به مقامی درخور

ستایش برانگیزد.

و البته از مقربان درگاه الهی هیچ گاه این خصلت جدا نشد. حضرت زینب علیها السلام در شب

یازدهم محرم سال ۶۱ق بعد از گردآوری اسیران و پرستاری بیماران و ستم دیدگان،

نشسته نماز شب را به جای آورد.

لذتی که انسان با ایمان از نماز شب می‌برد هیچ گناهکاری از گناه خود نمی‌برد، امید که

خداوند ما را از این نعمت محروم نفرماید.

قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام: لَا تَدَعُ قِيَامَ اللَّيْلِ فَإِنَّ الْمَغْبُوتَ مِنْ حَرَمِ قِيَامِ اللَّيْلِ.^۲

شب بیداری را ترک مکن، چرا که زیان دیده واقعی کسی است که از شب بیداری محروم ماند.

نتیجه

آنچه من در این مقاله در پی آن بوده‌ام، اثبات ضرورت وجود آثار فردی و اجتماعی برای

نماز است.

آثاری چون تغذیه روان آدمی، زائل کننده فاصله با معبود، پرهیز از گناه و لیجاد نظم در

زندگی.

در همین باره به گوشه هائی از آداب نماز اشاره شد تا از این طریق نیز زاویه‌ای دیگر از آثار

نماز گشوده شود. و در پایان به نمازی که دارای برترین اثر فردی و اجتماعی است، اشاره

شد.

^۱ - (سوره اسراء، آیه ۷۹).

^۲ - (بحار الأنوار، ج ۸۷، ص ۱۴۲ به بعد).

